

JOSEP MONTASELL

Una agricultura oberta a la innovació

El Maresme, una comarca amb una llarga tradició agrícola, és la capdavantera a introduir conreus nous i aplicar tècniques avançades. Els pagesos han tingut una capacitat d'evolució per anar adaptant la seva activitat a les circumstàncies econòmiques, climatològiques i històrico-socials del moment.

L'evolució del Maresme es caracteritza per la precocitat amb què ha canviat la seva estructura agrària, respecte a la resta de Catalunya. La comarca inicià el procés de substitució de conreus per al propi consum (blat i oli) per uns altres bàsicament comercials, com la vinya, als voltants del 1700. Aquest procés d'especialització comarcal no s'inicià a la resta de Catalunya fins a la segona meitat del segle XVIII.

El conreu de la vinya per a la producció, bàsicament, d'aiguardents, el progrés del garrofer i de l'horta, juntament amb el conreu del taronger són els aspectes més destacables dels segles XVIII i XIX, sempre sobre la base de la petita explotació agrària. L'aparició de la plaga de l'oidium a la meitat del segle XIX i la invasió de la fil·loxera en el darrer terç del segle provoquen una reducció dràstica de la superfície dedicada a la vinya i un increment de la de patata primerenca. A partir de 1932 comença el procés exportador de patates a Europa, comercialitzades amb la denominació d'origen Mataró Potatoes.

L'agricultura és un dels sectors més importants, per a l'economia del Maresme.

El segle XX inaugura una nova etapa en l'evolució de l'agricultura del Maresme. Es potencien conreus com la patata i l'hortalissa comestible i se n'impulsen de nous, com ara el maduixot, a Calella, pels volts de l'any 1920. L'any 1923 s'introdueix el conreu intensiu de la flor tallada, especialment el del clavell. L'evolució continua i, a partir dels anys 60, s'utilitzen els hivernacles tant per al conreu floral com per a les hortalisses comestibles. Els trets més destacables dels darrers anys són les noves espècies i varietats d'hortalisses, les flors noves i el conreu de plantes ornamentals.

una agricultura intensiva en un territori especialitzat

La preferència per conreus més intensius no és casual, sinó que respon a la necessitat de donar resposta a la tendència de destrucció de la base tradicional de l'agricultura de la comarca. L'alça del preu del sòl causada per la competència de les rendes urbanes i de les generades per la segona residència, la necessitat d'inversions importants en capital fix (maquinària, hivernacles, planters, etc.), la presència de noves zones hortícoles a l'Estat espanyol, la necessitat d'ésser competitiu, les característiques climatològiques, el règim de tinença de la terra, la dimensió de les explotacions, l'orografia, etc. han definit un tipus d'agricultura al Maresme i una especialització a les poblacions de la comarca. L'horticultura comestible, la floricultura, el maduixot i un petit nucli de vinya i fruiters defineixen l'estructura dels conreus.

La major part dels conreus de la comarca són actualment de tipus intensiu; l'agricultura extensiva queda limitada a espais molt reduïts i com a testimoni del passat.

A la comarca poden delimitar-se cinc zones agrícoles amb unes característiques ben definides.

Zona de la Tordera: aquesta zona s'estén des de la població de Tordera fins a Pineda de Mar i ocupa la conca del riu Tordera. Comprèn cinc municipis.

El conreu característic és la producció d'hortalisses amb la introducció accelerada en els darrers anys del conreu d'hivernacle. El conreu de la flor es limita a quatre o cinc explotacions.

Aquí es localitza un percentatge més gran de ramaderia, en concret a la població de Tordera, sobretot de bestiar boví per a la producció de llet. També és en aquesta zona on la figura del pagès a temps parcial és més rellevant.

Zona central: comprèn set municipis, els quals s'estenen des de Calella fins a Caldes d'Estrac. El conreu bàsic és la producció de maduixots que, en un gran nombre d'explotacions agràries, és un monoconreu. Tot i que els pendents dels terrenys de cultiu són forts, aquest inconvenient —que ho seria per a l'horta— es transforma en un avantatge en el conreu del maduixot si s'aprofiten bé tots els vessants que miren cap al sud perquè, en rebre una insolació més intensa, fan d'autèntics hivernacles naturals. Les explotacions són per terme mig d'1 ha, o menys, de superfície.

Zona de la riera d'Argentona: està formada per la conca de la riera esmentada i comprèn els municipis de Dosrius, Argentona, Mataró i Cabrera de Mar. En aquesta zona torna a aparèixer el conreu d'horta comestible i alguns caps de ramaderia a les poblacions de l'interior, en especial a Dosrius. Les explotacions agràries tenen superfícies més grans, entre 3 i 4 ha com a mitjana.

Zona del Maresme sud: a partir de Vilassar de Mar fins a Montgat s'estén una franja de 9 municipis, on el conreu bàsic és la flor tallada i la planta ornamental. Les explotacions agràries són, en general, petites, d'1,5 a 2 ha, però no es pot oblidar la presència d'empreses de 5 a 6 ha, algunes amb penetració de capital estranger. Les explotacions agràries presenten una elevada utilització de tecnologia amb l'ús d'hivernacles, regs localitzats i tècniques de conreu modernes (programadors, panells d'energia solar per a la calefacció, etc.).

Zona d'Alella: Si bé aquesta zona forma part del Maresme sud, cal diferen-

ciar-la per raó que s'hi troben les vinyes que estan sota la denominació d'origen «Alella». El nombre de vinyes que va quedant és molt reduït i constitueix el reducte d'un conreu que havia estat bàsic per a la comarca.

la població activa agrària

El Maresme, com la resta de Catalunya, ha patit una pèrdua d'actius agraris en el transcurs dels anys. Aquesta pèrdua, l'han soferta bàsicament aquells pagesos que conreaven sota règims de contractes de conreu, ja fossin d'arrendament o de parceria.

La població activa a la comarca oscil·la entre un 5 i un 5,5 %, segons estimació feta a partir del cens de titulars d'explotació; aquest percentatge es manté estable i s'hi aprecia una major presència de joves que han optat per ésser pagesos. El tipus de conreu intensiu que hi ha al Maresme exigeix una quantitat elevada de mà d'obra que queda coberta per la família del titular de l'explotació i pels treballadors assa-

Quadre núm. 1

Aproximació a la superfície conreada per municipis i tipus de conreu (1980)						
Municipis	Flor	Horta	Maduixot	Altres	Total	% conreat sobre superfície municipal
ZONA DEL TORDERA						
Tordera	—	275	10	90	375	4,5
Palafolls	—	350	—	—	350	21,5
Malgrat	—	460	—	—	460	44,7
Santa Susanna	—	250	—	—	250	20
Pineda	—	230	90	30	350	33,8
ZONA CENTRAL						
Calella	—	10	130	30	170	21,5
Sant Pol	—	30	160	10	200	26,7
Sant Cebrià de Vallalta	—	25	215	50	290	18,3
Sant Iscle de Vallalta	—	15	70	5	90	5,1
Canet	1	3	105	4	113	18,2
Arenys de Munt	1	90	105	110	306	14,7
Arenys de Mar	1	90	41	—	132	20,5
ZONA RIERA ARGENTONA						
Mataró	23	400	2	—	425	18,8
Dosrius	—	25	—	—	25	0,6
Argentona	10	250	2	—	262	10,4
Cabrera de Mar	15	280	—	—	295	32,6
ZONA MARESME SUD						
Cabrils	40	20	—	5	65	9,2
Vilassar de Dalt	70	15	—	10	95	10,4
Vilassar de Mar	150	20	—	—	170	43,4
Premià de Mar	25	10	—	—	35	18,2
Premià de Dalt	35	35	—	3	73	10,7
Teià	25	25	—	30	80	12
El Masnou	20	1	—	5	26	7,8
Alella	10	10	—	40	60	6,2
Tiana	20	20	—	10	50	6,3
ALTRES						
Caldes d'Estrac	2	—	—	—	2	2,7
Sant Vicenç de Montalt	4	45	3	—	52	6,5
Llavaneres	80	40	—	2	122	10
Montgat	1	5	—	—	6	2,1
Òrrius	—	3	—	3	6	1
TOTAL	533	3.032	933	437	4.935	12,5 %

Font: Elaboració pròpia a partir del Mapa de Conreus de la Unió de Pagesos.

lariats, si bé aquests han anat disminuint en gran nombre.

Els llocs de treball destinats als assalariats han estat tradicionalment coberts per immigracions procedents de diferents llocs de Catalunya mateix (Girona, Tarragona) o de l'Estat Espanyol (Múrcia, Aragó, País Valencià i, en els darrers anys, Andalusia). A més, és important la presència d'immigrants estrangers procedents d'Àfrica. Actualment, la presència d'africans al Maresme es calcula en uns 2.000 treballadors.

El desajust que hi ha entre les possibilitats de generar llocs de treball i la necessitat de fer rendible les explotacions agràries és el principal problema dels pagesos de la comarca. El cost de la mà d'obra suposa un percentatge molt elevat de les despeses de producció, el qual en alguns casos ultrapassa el 40 %; aquest encariment progressiu del cost del treball, d'una banda, i una certa estabilització dels preus, de l'altra, ha provocat la utilització per part dels pagesos de dues opcions ben clares en els darrers anys. La primera alternativa adoptada ha estat l'ús de mà d'obra clandestina amb clars avantatges salarials, per bé que aquesta opció ha representat en els darrers anys costos creixents per la progressiva sensibilització social i de l'administració públi-

ca, respecte al problema. A més, s'ha de fer esment dels grans perjudicis que representa per a la resta de pagesos, en funció de la competència deslleial que se'ls fa. Tanmateix, la segona opció ha estat la majoritària a la comarca i s'ha caracteritzat per una major intensificació de conreus, tot cercant aquells més rendibles i disminuint, si calia, la superfície conreada. En aquests casos, les explotacions han esdevingut cada cop més de tipus familiar o, com a molt, de dos treballadors assalariats.

distribució de la superfície conreada

La superfície agrària conreada del Maresme ha sofert una constant evolució al llarg dels anys, tant pel que fa als conreus predominants com pel nombre d'hectàrees que es conreen.

Aquesta tendència és conseqüència de la introducció de sistemes de reg localitzat o per aspersió, que han permès regar superfícies amb pendents forts, on era difícil anivellar el sòl.

No es pot oblidar la pressió que exerceixen els nuclis de població en demanda d'espai per expansionar-se i poder establir segones residències. Les terres de secà, amb escassa rendibilitat per manca d'aigua, no han tingut més

Quadre núm. 2

Temps horari i llocs de treball segons el tipus de conreu		
Activitat	Hores/ha/any	Llocs treball/h
Cereal	12	0,004
Vinya	400	0,1
Horta aire lliure	3.000-4.000	1 - 1,5
Horta hivernacle	4.000-5.000	1,5 - 1,8
Maduixot hivernacle	6.000	2
Clavell aire lliure	10.000-12.000	3,5 - 4,5
Clavell hivernacle	12.000-14.000	4,5 - 5

Font: Elaboració pròpia.

Quadre núm. 3

Distribució de la superfície conreada en funció del sistema de conreu. 1980			
Conreu	Superfície en ha Aire lliure	Protegit	Total
- Flor tallada	364	169	533
clavell	250	90	340
rosar	2	18	20
espàrrec plomós	—	15	15
stelitzia	—	3	3
gerdera	—	1	1
gladiol	70	10	80
altres flors	15	2	17
plantes ornamentals	27	30	57
- Horta	2.972	60	3.032
- Maduixot	400	100	500 (933)
- Altres	437	—	437
- TOTAL	4.173	329	4.502 (4.935)

(*) NOTA: Anualment en el conreu de maduixot només es posa en producció la meitat de la superfície, aproximadament.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Servei d'Extensió Agrària de Mataró.

Diferents seqüències del procés de conreu de les flors.

El conreu del maduixot representa aproximadament el 12% de la producció agrícola del Maresme.

sortida que transformar-se en regadiu progressivament. En cas contrari, aquestes terres han estat edificades o hi ha l'expectativa que ho siguin i, per tant, resten ermes i plenes de brolla.

Un mapa detallat sobre els conreus del Maresme referit a l'any 1070 elaborat per la Unió de Pagesos, estima que la superfície agrícola de la comarca se situa als voltants de les 4.900 ha de les quals el 61 % són conreus d'horta, un 10 % de flor, el 19 % de maduixot i un 8 % de conreus diversos, generalment de secà i en especial la vinya i els fruiters (cirerers, castanyers, presseguers), la majoria a la zona d'Arenys de Munt i Torrenbò.

Aquesta superfície conreada suposa el 17 % del total de la superfície municipal de la comarca del Maresme; aquest percentatge varia molt, segons els municipis. Mentre municipis com Malgrat de Mar, Vilassar de Mar i Cabrera de Mar representen percentatges situats entre el 50 i el 30 %, d'altres —Dosrius, Òrrius i Caldetes— presenten índexs entre el 0,6 i el 3 %.

Una característica dels conreus de la comarca és la seva intensificació i el seu forçament mitjançant la utilització de cobertes, túnels, encoixinats i hivernacles.

En el conreu del maduixot la superfície coberta amb túnels de polietilè, que avancen la producció, està als voltants de les 100 ha que representen el 20 % de la superfície conreada. Cal recordar que, si bé aquest conreu ocupa 936 ha, anualment sols se'n conreen la meitat, ja que s'utilitza el sistema de

conreu altern. La superfície dedicada a aquest conreu s'incrementa anualment d'una manera progressiva.

La gran majoria del conreu d'hortalisses comestibles es realitza a l'aire lliure, però cal fer menció de l'elevada producció dels conreus protegits que ocupen unes 60 ha i representen el 2 % del total de la superfície d'horta conreada.

Les proteccions més generalitzades són a base de cobertures de polietilè amb estructures de fusta de castanyer o bé de ferro. Sota aquestes proteccions, s'hi conreen tomàquets en un 80 % i la resta es reparteix entre cogombres, mongetes, pebrots i enciams.

A l'aire lliure els conreus més importants són: patates (1.000 ha), tomàquets (800 ha), mongetes (600 ha), enciams (600 ha), apís (500 ha), cebes (200 ha), etc.

La flor tallada i les plantes ornamentals es conreen a l'aire lliure i sota hivernacles o abrics per tal d'aconseguir precocitat o d'intensificar els conreus. De les 533 ha conreades, 169 ha, el 32 %, són conreus protegits.

A aquestes 154 ha, s'hi ha d'afegir unes 15 ha ocupades per umbracles rústics per al conreu d'esparreguera ornamental i altres plantes d'ombra.

La superfície ocupada anualment per cada conreu està expressada aproximadament en el quadre n° 2. Destaca el conreu del clavell, que suposa més del 60 % del total de flor conreada al Maresme, si bé la seva superfície no s'incrementa d'una manera ràpida, sinó que dona pas a altres flors o plantes.

Quadre núm. 4

Evolució de la producció mitjana de tomàquet en hivernacle en Kg/m ²	
Any	Producció Kg/m ²
1973	7,230
1975	7,700
1978	7,760
1980	8,300

Font: SEA. Oficina de Mataró.

Quadre núm. 5

Valoració aproximada de la producció agrícola del Maresme				
Conreu	Superfície en Mes	PBV ptes./ha	Total conreu	% sobre el total
Horta	3.032	2.200.000	6.670.400.000	48
Maduixot	500	3.300.000	1.650.000.000	12
Flor tallada	476	8.000.000	3.808.000.000	27
Planta ornamental	57	30.000.000	1.710.000.000	12
Altres	437	300.000	131.100.000	1
TOTAL	4.502	43.800.000	13.969.500.000	100 %

Font: Elaboració pròpia.

la producció i la rendibilitat dels conreus

El pagès del Maresme fa un gran esforç d'aplicació de noves tècniques de conreu i n'utilitza, entre d'altres, les següents: reg localitzat, racionalització de l'adob, noves varietats de plantes, etc., les quals responen a les necessitats de precocitat, producció i qualitat. És un esforç dirigit a incrementar la productivitat i a poder aconseguir una renda més elevada. Alguns dels mitjans que fan que el pagès del Maresme continuï evolucionant i responen a la pressió que el mercat exerceix constantment són: la participació en cursos de formació, els consells del Servei d'Extensió Agrària, les investigacions i experimentacions del Servei d'Investigació de Cabrils, les visites a explotacions agràries estrangeres del sud de França, Holanda i Itàlia, etc.

En el quadre núm 3 o núm 4 es posa de manifest l'evolució de la producció mitjana del tomàquet en hivernacle. A més, la racionalització del conreu ha fet possible un increment constant de producció al llarg dels anys. Aquest és un dels molts exemples que podríem mostrar.

L'anàlisi de la rendibilitat agrària del Maresme es realitza a partir de les dades del quadre núm 4 sobre el Producte Brut Vendible en pessetes/hectàrea(1). Els rendiments bruts es reparteixen de la manera següent: el 19 % per a despeses variables, el 30 % per remunerar el treball i el 37 % per despeses fixes. El cost total d'explotació se situa en un 86 % del PBV, la qual cosa representa una renda mitjana del 14 %. Són dades mitjanes aproximades que presenten una gran variabilitat en funció del tipus de conreu, de la seva intensificació i de la productivitat de l'explotació agrària.

Hom estima que el valor brut en pessetes del conreu del Maresme suposa uns 14.000.000.000,- de pessetes, de les quals el 48 % correspon a horta, el 39 % a conreus de flors i plantes ornamentals, el 12 % a maduixot i l'1 % a altres conreus.

Els trets fonamentals que caracteritzen el present i el futur de les explotacions agràries del Maresme són:

- Les explotacions familiars agràries que presenten major rendibilitat són aquelles en què el cap d'explotació té una edat inferior a 40 anys.

- Si bé els conreus de maduixot i els de flor presenten rendibilitats més grans, els d'horta, si se cerquen bones productivitats del treball i es racionalitza el conreu, poden presentar rendibilitats interessants.

- La intensificació de conreus suposa

A la tradició cal afegir les modernes tècniques de comercialització.

un increment de llocs de treball, factor a tenir present a l'hora de valorar rendibilitats, ja que aquest té una incidència mitjana del 40 % sobre el PBV. És, doncs, important que junt a un increment de producció se cerqui una major productivitat.

- Una major inversió en les explotacions suposa, en general, un increment de rendibilitat.

En conseqüència, l'increment de la renda del sector depèn en gran part d'una major professionalització i preparació tècnica dels pagesos i assalariats que treballen en el sector i d'un nivell d'inversió continuat en el temps que permeti avançar cap a una major rendibilitat i competitivitat. No s'ha d'oblidar, però, la importància d'una intervenció activa de l'administració en la potenciació de l'agricultura al Maresme.

el repte de la comercialització

Una de les característiques que du-

rant molts anys ha estat una tònica general és la disgregació de la producció amb una dispersió de l'oferta que ha afavorit en molts casos canals de comercialització llargs, cars i que han allunyat el pagès del consumidor. El pagès rep una informació dolenta del mercat i dels preus de les seves mercaderies i el consumidor paga preus molt allunyats dels percebuts pel productor.

En els darrers anys s'han anat millorant alguns canals de comercialització a fi d'aconseguir una millor transparència del mercat, atansar les produccions al consumidor i fer desaparèixer els intermediaris innecessaris. Amb aquest objectiu es fan esforços per valorar i promocionar la qualitat dels productes propis.

La concentració de l'oferta és un dels processos més recents, duts a terme per tal de millorar la comercialització. Aquesta concentració es realitza mitjançant la constitució de cooperatives o societats agràries de transformació (SAT), que intenten agrupar el major nombre de pagesos de la comarca.

Una part important del maduixot es comercialitza directament a través de les cooperatives on acudeix el comprador, majorista o minorista. Mercabarna n'absorbeix una petita quantitat, al mateix temps que l'exportació s'incrementa en els darrers anys.

Pel que fa a l'hortalissa comestible, la comercialització a través de cooperatives és reduïda respecte al volum total. Aquest sector aprofita la demanda dels mercats locals o mercats centrals mitjançant un assentador a Mercabarna, L'Hospitalet, Girona, Sabadell/Terrassa. Els principals problemes del mercat d'hortalissa rau en la seva manca de transparència i en l'elevada concentració. L'exportació d'aquestes produccions és escassa i es basa en el Mataró Potatoes a Anglaterra i algunes verdures (apis, col xinesa, raves) de Pineda de Mar al mercat francès o nòrdic.

La necessitat d'un mercat de la flor, produïda per una elevada dispersió de mercats, diversitat d'agents comercials i manca d'una normativa de qualitat, i la demanda que els pagesos en fan queda clarament reflectida en una enquesta realitzada per la Unió de Pagesos l'any 1978 a 135 floricultors, que representaven el 43 % del total de la superfície conreada.

Després d'un llarg procés de discussions es decidí fer el Mercat de la Flor al Maresme i s'instal·là a Vilassar de Mar. L'any passat s'inauguraven unes

naus provisionals, que serveixen per comercialitzar-les directament o mitjançant el sistema de subhasta a la baixa.

El camí ja s'ha començat. Cal que aquest mercat sàpiga trobar una orientació comercial que faci possible millorar la rendibilitat de les explotacions, en funció d'una revalorització de les produccions, resultat d'una millora de la qualitat, d'una diversificació dels cultius, d'una especialització de les explotacions i d'una presència dels compradors interessats en els serveis que el mercat ofereix. Un mercat, doncs, on trobin el que busquen.

perspectives del sector i entrada a la CEE

El sector agrari del Maresme es troba amb un important repte a mig termini: l'entrada de Catalunya a la CEE. Aquest fet comportarà indubtablement un seguit de transformacions en les relacions comercials i, per tant, en l'estructura productiva. Tant l'ampliació dels mercats exportadors com l'augment de la competència són dos efectes derivats de la integració al Mercat Comú.

El Maresme ha de saber aprofitar, per un costat, els avantatges d'estar prop d'un nucli molt important de població com és Barcelona i el seu cinturó, i, per l'altre, ha de tenir suficient capa-

citat per augmentar la productivitat agrària i, alhora, per adaptar la seva estructura de producció a les noves possibilitats de comercialització a la resta d'Espanya i d'Europa.

Les mesures d'ordre general a assumir, fonamentalment des del sector públic, per tal de donar major i creixent eficiència al sector serien: el foment de la formació professional agrària, una política d'investigació i experimentació entre d'altres, un assessorament tècnic suficient i una correcta política de crèdits.

Distingint entre actuacions per sectors, el mercat de la flor ha de complir la funció d'un centre bàsic de contractació, tant de la demanda interior com de la de l'exterior. Les cooperatives del maduixot han d'ésser el centre de l'oferta d'aquest fruit i s'han d'intentar agrupar en una cooperativa de segon grau que eviti la dispersió de l'oferta i disminueixi les despeses. S'ha de pensar en produccions primerenques d'hortalissa comestible, fora de temps, per comercialitzar en els mercats locals o de les poblacions properes; solament algunes produccions molt concretes podran exportar-se com a conseqüència de problemes de continuïtat en el mercat exterior.

Tota aquesta política comercial ha d'anar acompanyada d'una política de promoció de les produccions amb les denominacions genèriques de qualitat, com ja ha iniciat enguany el sector del maduixot amb la D.G.O. Maduixot del Maresme.

El Maresme, contràriament al que alguns volen fer creure, és una comarca amb tradició i, el que és més important, amb futur agrari. Només cal que els pagesos, els polítics i els ciutadans en general tinguin la voluntat que això sigui una realitat, i que, per tant, no es converteixi la comarca en un apèndix destinat a ésser balneari o segona residència de Barcelona.

Josep Montasell. Enginer Tècnic Agrícola. Unió de Pagesos de Catalunya.

Detall d'una de les espècies de flor conreades al Maresme.